

Bartłomiej Gloger*

Wollaton Hall i jego twórca

Wollaton Hall and its creator

Słowa kluczowe: Wollaton Hall, Robert Smythson, Sir Francis Willoughby, angielski renesans, architektura elżbietańska, Nottingham

Key words: Wollaton Hall, Robert Smythson, Sir Francis Willoughby, English Renaissance, Elizabethan architecture, Nottingham

LOKALIZACJA ZESPOŁU PAŁACOWEGO

Wollaton Hall leży na rozległej posesji otoczonej niską zabudową mieszkaniową, która obecnie znajduje się w podmiejskiej strefie miasta położonej 5 km na zachód od centrum Nottingham. Zabytkowy park był niegdyś połączony z historyczną osadą Wollaton Village leżącą na jego północno-zachodnim obrzeżu, u stóp dominującego wzgórza. Przypuszcza się, że pierwotnie teren ten, pod koniec XV w. lub na początku XVI w., mógł służyć jako obszar wspólnoty gruntowej (*common grounds*) należący do tej osady. Nieudokumentowane źródła sugerują, iż pomiędzy 1492 i 1510 r. Sir Henry Willoughby przyłączył te tereny do siedziby rodu zlokalizowanej najprawdopodobniej w pobliżu kościoła św. Leonarda. Przypuszcza się, że w tym okresie na obszarze ogrodzonego parku gromadzono zwierzynę łowną i organizowano polowania. W jego centralnej części na okazałym wzniesieniu, gdzie obecnie znajduje się Wollaton Hall, mógł niegdyś znajdować się skromny dworek myśliwski (ryc. 1) [1].

To właśnie w tym miejscu w 1580 r. rozpoczęto budowę siedziby rodu, którą od północy połączono z osadą i dawną rezydencją szeroką aleją pełniącą funkcję głównego dojazdu. Pozostałe trasy dojazdu prowadziły od wschodu z miasta Nottingham i od południowej granicy posiadłości. Istniejące otoczenie pałacu zapewne było zorganizowane zgodnie z panującymi tradycjami średniowiecznymi i składało się z wyгородzonych pól, gdzie znajdowały się sad, ogród warzywny i obszar przeznaczony do hodowli zwierząt.

LOCATION OF THE PALACE

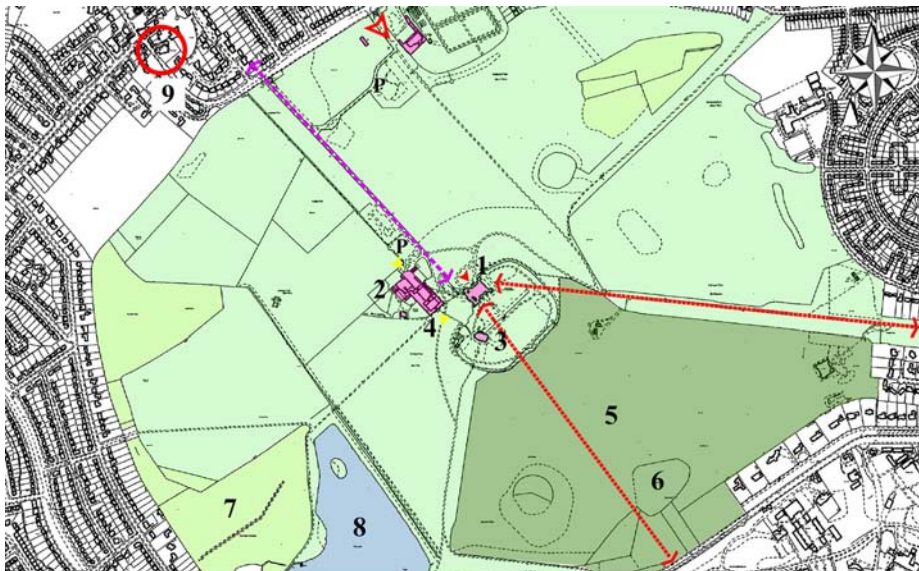
Wollaton Hall lies on a vast estate surrounded by dwellings in a now suburban area 5 km west from the centre of Nottingham. The historic park was once connected to ancient village of Wollaton, sited at the foot of a knoll on its north-west border. It is believed that at the end of 15th or early 16th century this area could have served as a common ground for the village. The historic sources, however rather unreliable, suggest that between 1492 and 1510 Sir Henry Willoughby fenced off these grounds and attached them to his residence, most probably set nearby St. Leonard church. The park at that time could have been used to stock deer and to organise hunting events. In the centre of it on the elevated knoll, where now Wollaton Hall is located, a small hunting lodge possibly once existed (fig. 1) [1].

In 1580, this location was selected for the construction of a new residence, which was connected from the north to the old family seat by a wide avenue forming the main access. The remaining approaches were on the east leading from the city of Nottingham and the south of the estate. The existing surrounding of the mansion at that stage was most likely divided into enclosures housing an orchard, vegetable garden and livestock reflecting medieval traditions. The remaining grounds of parkland would have been left open.

A painting from 1697 by Jan Silbrechts shows the existing urban scheme at the time. In the foreground to the east of the house, a bowling green surrounded by rows of trees and gardens are visible to the south. The

* Politechnika Śląska, Wydział Architektury i Urbanistyki w Gliwicach

* Silesian University of Technology, The Faculty of Architecture in Gliwice

Ryc. 1. Posiadłość Wollaton Hall: 1. Wollaton Hall, 2. Muzeum Industrializacji, 3. Szklarnia, 4. Budynek stajni, 5. Park jeleni, 6. Wzgórze Arbour Hill, 7. Zagajnik Thomson's Wood, 8. Great Pond, 9. Kościół św. Leonarda (źródło: opracowanie autora przy użyciu materiałów firmy Purcell Miller Tritton)

Fig. 1. Wollaton Hall estate: 1. Wollaton Hall, 2. The Industrial Museum, 3. Greenhouse, 4. The Stable, 5. Deer Park, 6. The Arbour Hill, 7. The Thomson's Wood, 8. The Great Pond, 9. St Leonard Church (source: by author based on Purcell information)

Pozostała część parku najprawdopodobniej pozostawiono otwartą.

Na obrazie z 1697 r. Jan Silbrechts przedstawił istniejący w tym czasie układ urbanistyczny. Na pierwszym planie widoczne są: od wschodu wglębienie obsadzone szpalerem drzew oraz ogrody od południa. Na dalszym planie znajdują się niskie zabudowania pomocnicze sąsiadujące z wydzielonymi terenami, które być może służyły do produkcji żywności. Najprawdopodobniej w tym okresie na zachodnim obrzeżu posesji założono zagajnik nazwany Thomson's Wood. Jak przedstawia rycina z 1707 r. pochodząca z *Britannia Illustrata*, wokół Wollaton Hall istniały wtedy cztery szerokie aleje promieniujące na zewnątrz w kierunku granicy parku [1], [2]. W drugiej połowie XVIII w. charakter otaczających terenów zmodyfikowano, tak aby podkreślić ich naturalne piękno zgodnie z panującą wówczas wśród arystokracji modą. Na terenie parku, pomiędzy nowo posadzonymi drzewami, wzniesiono rozproszone obiekty małej architektury tworząc w ten sposób malowniczy pejzaż. Przedsięwzięcie to również wymagało utworzenia sztucznego zbiornika wodnego w celu uzyskania wrażenia pozornie niekończącego się systemu wodnego, który był nieodzownym elementem sielankowego krajobrazu. Taki projekt podjęto w 1795 r., kiedy powstał Great Pond. Podnoszenie walorów wizualnych otoczenia kontynuowano również w następnym stuleciu, kiedy zalesiono kolejne obszary parku i wzniesiono różne budynki, wśród których najważniejszymi dodatkami były szklarnia wybudowana w 1823 r., stodoła w pobliżu wzgórza Arbour Hill, dorycka świątynia i nowa brama wjazdowa. Obecna granica posesji została ukształtowana po 1927 r., kiedy obiekt wraz z parkiem znalazł się, po sprzedaży, w posiadaniu miasta Nottingham [1].

background shows the existing low outbuildings adjacent to the fenced areas that might have been used as kitchen gardens. It is also likely that during that this period Thomson's Wood was planted to the west side of the estate. An engraving from *Britannia Illustrata* published in 1707 shows four broad avenues radiating outwards from Wollaton Hall towards the boarder of the park [1], [2]. In the second half of the 18th century the park was considerably modified to emphasise its natural beauty as was then fashionable in aristocratic circles. New architectural features were carefully placed throughout the grounds between newly

planted trees to create picturesque scenery. This also required formation of an artificial lake to achieve an illusion of a seemingly endless water system as a compulsory element of an idyllic landscape. Such a project was undertaken in 1795 when the Great Pond was built. The improvement of visual aspects of the park also continued in the following century including the plantation of new wooded areas and erection of various buildings of which the most significant were the greenhouse built in 1823, Arbour Hill barn, the Doric Temple and new entrance gate. The present boundary of the estate was formed only after 1927 when the property was sold to the city of Nottingham [1].

THE ORIGINS OF WOLLATON HALL

The construction of Wollaton Hall commenced in 1580 by Sir Francis Willoughby a wealthy entrepreneur who accommodated great fortune from coal mining on his estates [1], [3], [4], [5], [6]. The motives for building appear to have been a desire to demonstrate wealth, social status, and the loyalty to the Crown. The culmination of this costly undertaking and the measure of the success was the prospect of attracting a royal visit and winning Queen's favour [1], [7], [8], [9], [10], [11] (fig. 2). The building campaign took place without any interruptions and was completed in 1588 providing a house worthy of Willoughby dynasty.

There is little known about the history of the residence following the death of Sir Francis in 1596. Wollaton Hall was the main seat of the Willoughby family until 1642, when a fire broke out in the east wing. After this disastrous event, the palace was left uninhabited for

GENEZA I ZARYS HISTORII OBIEKTU

Budowę Wollaton Hall rozpoczął w 1580 r. Sir Francis Willoughby, zamożny przedsiębiorca, który swój ogromny majątek zgromadził eksploatując złoża węgla położone na jego włościach [1], [3], [4], [5], [6]. Przypuszcza się, że motywy, jakimi mógł się kierować, to pragnienie zademonstrowania bogactwa, statusu społecznego i lojalności wobec monarchy. Uwieńczeniem budowy i miarą sukcesu właściciela była bowiem perspektywa wizyty władcy i zdobycie jego względów [1], [7], [8], [9], [10], [11] (ryc. 2). Budowa pałacu trwała praktycznie bez przerwy i została ukończona w 1588 r., zapewniając siedzibę godną dynastii Willoughby.

Niewiele wiadomo o historii pałacu po śmierci jego właściciela w 1596 r. Wollaton Hall był główną siedzibą rodu aż do 1642 r., kiedy we wschodnim skrzydle wybuchł pożar. Po tym nieszczęśliwym wydarzeniu rezydencja była niezamieszkała przez kolejne 45 lat i popadła w zły stan techniczny. Dopiero w 1687 r. Cassandra Willoughby i jej brat, 4. Francis Willoughby rozpoczęli jej gruntowny remont mający na celu generalną poprawę standardu życia. To właśnie wtedy główne klatki schodowe ozdobiono barokowymi malowidłami, które wykonali Louis Laguerre i Sir John Thornhill. Znaczącym dodatkiem był wzniesiony w latach pomiędzy 1742 i 1744 r. budynek stajni zorganizowany wokół trzech dziedzińców, gdzie znajdowały się stajnia, powozownia, zespół pomieszczeń pomocniczych, piwiarnia, pralnia, piekarnia i kwatery dla służby zgrupowane od południa przy Upper i Middle Courtyard. Kolejne pomieszczenia mieszkalne o niskim statusie

almost 45 years and fell into disrepair. It was not until 1687 when Cassandra Willoughby and her brother 4th Francis Willoughby began a major refurbishment to improve the standard of living. Most notably, the main staircases were decorated with baroque paintings by Louis Laguerre and Sir John Thornhill. A significant addition to the existing buildings built between 1742 and 1744 was the Stable block organised around three courtyards containing the stables, coach houses, offices, a brewhouse, a laundry and accommodation for servants at the now called Upper and Middle Courtyards to the south. The secondary accommodation for remaining attendants, was located at the Lower Courtyard to the north.

In 1801, 6th Lord Middleton carried out further extensive modifications to provide even greater comfort and security. The construction work to simplify the layout required significant interventions and was executed in three distinctive phases by Sir Jeffrey Wyattville, a popular architect of the time. The improvements consisted of creation of a new lobby, creating an axis into the centre of the building. The existing interiors of most rooms were stripped out at that time. As the house contained high volume of unused space the increase of habitable rooms became a priority and was possible by insertion of mezzanine floor in spacious gallery and towers. The next two building campaigns took place in 1823 and 1831, when a single-storey annex was erected at the west side of the hall and security measures improved [1], [3], [4] (fig. 3).

In 1925, 11th Baron Middleton sold the estate to the city and a year later following minor alterations, the hall

Ryc. 2. Widok na główną fasadę Wollaton Hall (źródło: archiwum autora)

Fig. 2. North façade of Wollaton Hall (source: author's archive)

Ryc. 3. Widok na zachodnią elewację i aneks z XVIII w. (źródło: archiwum autora)

Fig. 3. The view of the west façade and 18th century extension (source: author's archive)

zostały umieszczone na dziedzińcu Lower Courtyard od północy.

Już w 1801 r. ówczesny właściciel, 6. Lord Middleton zdecydował o konieczności przeprowadzenia kolejnych szeroko zakrojonych modyfikacji, aby uzyskać jeszcze większy komfort i bezpieczeństwo. Uproszczenie planu wymagało znaczących interwencji w historyczną strukturę i zostało przeprowadzone w trzech znaczących fazach, których autorem był popularny w tym czasie architekt, Sir Jeffrey Wyattville. Istniejące dekoracje w prawie wszystkich pomieszczeniach zostały wtedy zniszczone. W ramach prac stworzono nowy westybul, który po raz pierwszy połączył główne wejście z centralnym pomieszczeniem budynku. Przy tak ogromnej kubaturze objektem priorytetem stało się uzyskanie większej powierzchni mieszkalnej, co było możliwe dzięki wstawieniu dodatkowej kondygnacji w przestronnej galerii i wieżach. Kolejne etapy budowlane miały miejsce w 1823 r. i 1831 r., kiedy od zachodu Wollaton wzniesiono jednokondygnacyjny aneks, a następnie podniesiono środki bezpieczeństwa [1], [3], [4] (ryc. 3).

W 1925 r. 11. baron Middleton sprzedał nieruchomości, a w rok później, po nieznacznych modyfikacjach obiekt został zaadoptowany na potrzeby Muzeum Historii Naturalnej i otwarty dla publiczności. W czasie II wojny światowej muzeum zostało zamknięte na okres 11 miesięcy, kiedy na północy posiadłości został utworzony obóz dla niemieckich jeńców wojennych i baza wojsk amerykańskich [1].

ROBERT SMYTHSON I JEGO TWÓRCZOŚĆ

W celu zagwarantowania powodzenia kampanii budowlanej okazałej siedziby rodu Sir Francis Willoughby zatrudnił znakomitych mistrzów budowlanych. Wśród

was adapted Nottingham's Natural History Museum opening to the public. During the World War II the area north to the hall was used for the prisoner camp for Germans and a base for the US troops and was occupied by almost 11 months [1].

ROBERT SMYTHSON AND HIS WORK

Sir Francis Willoughby employed the best artificers at the time to ensure his venture for this magnificent new family residence was successful. Among them was Robert Smythson, who had previously worked at Longleat House and Wardour Castle. It is believed that a family connections stemming from the owner of the latter residence might have influenced Smythson to move to the Midlands. Sir Matthew Arundell, knowing that his cousin and brother-in-law was planning to undertake a considerable building campaign recommended Smythson services for the task [1], [4], [5], [9]. The existing sources introduce his person at age of 31. Nothing is known about his antecedents as well as the origin of the family which to this day remains unclear. Adrian Woodhouse claimed that the clan could have originated from the historic county of Cumberland as argued in the article published in 1991. In the 18th century his descendants stated that the family came from the neighbouring Westmorland. Both counties are located in the distant part of the country in the north west of England. However, there is also a theory that Robert might have been born or spent his childhood in London. There it was possible he could learn the art of drawing and gain construction knowledge in a group of London artificers or the circle of skilled builders connected to constructing Somerset House.

Smythson first appeared in Longleat in 1568 carrying a letter of recommendation to assure his em-

nich znajdował się Robert Smythson, który zakończył budowę Longleat House i Wardour Castle. Przypuszcza się, że to rodzinne koligacje właściciela ostatniej z wymienionych rezydencji zdecydowały o jego przeprowadzce do środkowej części Anglii. Sir Matthew Arundell, wiedząc, że jego kuzyn i szwagier planuje budowę domu, zarekomendował Smythsona do tego zadania [1], [4], [5], [9]. Informacje na temat jego przeszłości, a także kwestia dotycząca pochodzenia jego rodziny są niejasne i pozostają do dziś bez odpowiedzi. Adrian Woodhouse w swojej pracy opublikowanej w 1991 r. dowodził, że klan mógł pochodzić z historycznego hrabstwa Cumberlad [4]. Potomkowie rodu w XVIII w. utrzymywali, iż ród wywodził się z sąsiadującego obszaru Westmorland. Oba hrabstwa znajdują się w odległej części kraju w północno-zachodniej Anglii. Istnieje również teoria, że Robert mógł urodzić się lub spędzić dzieciństwo w Londynie. Tutaj mógł również nauczyć

Ryc. 4. Widok na główną fasadę Longleat House, hrabstwo Wiltshire (źródło: archiwum autora)

Fig. 4. The main façade of Longleat House in Wiltshire (source: author's archive)

się sztuki rysunku i zdobyć doświadczenie w grupie londyńskich rzemieślników bądź w kręgu fachowców związanych z budową Somerset House [9].

Smythson po raz pierwszy pojawia się w 1568 r. w Longleat wraz z rekomendacją gwarantującą mu angaż przy przebudowie pałacu, którą po raz kolejny podejmuje Sir John Thynne w latach pomiędzy 1572 i 1580 r. [4], [5], [9]. Rezydencja otrzymuje wówczas swoją ostateczną i najbardziej wyrafinowaną formę architektoniczną (ryc. 4). W tym czasie, w 1576 r. Sir Matthew Arundell wynajął go do prac przy Wardour Castle, a następnie zarekomendował jego usługi Sir Francisowi Willoughby. Kolejnym znaczącym wyzwaniem, którego podjął się Smythson w latach od 1590 do 1597, był Hardwick Hall dla hrabiny Elżbiety Talbot. Oprócz wyżej wymienionych znakomitych przykładów obiektów istnieje także wiele innych, którym przypisuje się jego autorstwo lub uważa się, że był z nimi powiązany. W tej grupie znajdują się między innymi Barlborough Hall wzniesiony 1583 r. w Derbyshire, Doddington Hall z 1593 r. w Lincolnshire, Worksop Manor wybudowany w 1595 r., położony

employment with Sir John Thynne who once again was rebuilding his grand mansion in years between 1572 and 1580 [5], [9] (fig. 4). It was at that time when the residence reached its final and most sophisticated form (fig. 4). During 1576, Sir Matthew Arundell employed Smythson to work at Wardour Castle and later advertise his services to the Willoughby's. A notable subsequent project Smythson embarked on was Hardwick Hall built from 1590 to 1597 for countess Elisabeth Talbot. In addition to Smythson's documented involvement in buildings mentioned above there is also a list of many other that can be attributed or associated with him. These are Barlborough Hall built in Derbyshire in 1583, Doddington Hall in Lincolnshire dating 1593, Worksop Manor located in Nottinghamshire from 1595, Fountains Hall in Yorkshire from around 1600 and the Wootton Lodge, erected in Staffordshire in 1610 [4], [5], [9].

Ryc. 5. Zachodnia fasada Hardwick Hall (źródło: archiwum autora)

Fig. 5. The view from the west of Hardwick Hall (source: author's archive)

All of these buildings share common features that suggest Smythson's involvement. The characteristic traits are compactness, consistency, and harmony of composition that makes these stand out from other examples of the era. His designs are also recognisable because of the implementation of full orders (Doric, Ionic, Corinthian) treated in the same manner on all façades as at Longleat and Wollaton Hall. Another is, the application of entablature at ground floor level only or to divide floors as displayed at Hardwick Hall (fig. 5). The remaining commonly used architectural elements were distinctive bay windows in plan rectangle, with canted corners or semicircle which were regularly spaced on façades. Their position away from the corners of the building created an impression of a dynamically moving façade. The amplexity of towers and gables were other visual effects adapted to emphasise dramatic and picturesque qualities of the building's composition. The presence of a tall plinth that building was built on containing kitchen and service rooms is yet another valid indication. The collection of Smythson drawings

w Nottinghamshire, Fountains Hall pochodzący z około 1600 r. w Yorkshire i Wootton Lodge z około 1610 r. w Staffordshire [4], [5], [9].

Obiekty te łączą pewne cechy wspólne, które wskazują na zaangażowanie Smythsona. Wszystkie charakteryzują się zwartością bryły, spójnością oraz harmonią kompozycji, co sprawia, że wyróżniają się na tle innych obiektów z epoki. Jego projekty są również rozpoznawalne dzięki zastosowaniu wielkiego porządku architektonicznego (dorycki, joński, koryncki) stosowanego w ten sam sposób na wszystkich fasadach, tak jak w Longleat i Wollaton Hall. Kolejnym sygnałem jest użycie entablatury, która pojawiała się nad poziomem parteru lub rozdzielała wszystkie kondygnacje jak w przypadku Hardwick Hall (ryc. 5). Pozostałymi typowymi elementami architektonicznymi, którymi posługiwał się Smythson, były okna wykuszowe na planie prostokąta, ze ściętymi narożnikami lub półokrągłe, regularnie rozmieszczone na wszystkich elewacjach. Odsunięte od narożników budynku, kreują one wrażenie dynamicznego ruchu bryły. Liczne wieże i ściany szczytowe były kolejnym trikiem wizualnym podkreślającym dramatyzm i malowniczość obiektu. Wyniesienie budynku na cokole i umieszczenie kuchni oraz pomieszczeń pomocniczych w podziemnej kondygnacji jest kolejną wskazówką. Zachowana kolekcja rysunków Smythsona, która obecnie znajduje się w kolekcji Królewskiego Instytutu Brytyjskich Architektów (RIBA), jest wymownym świadectwem, na podstawie którego można określić jego twórczy udział [5], [9].

Po zakończeniu budowy Wollaton Hall w 1588 r., w wieku 53 lat, Robert Smythson pozostał w służbie rodziny Willoughby. Podjęta praca poborcy czynszu dała mu stabilność, która dla wielu budowniczych była nie do osiągnięcia. Stanowisko to pozwoliło mu kontynuować projektowanie kolejnych rezydencji, aż do śmierci w 1614 r. [5], [9].

KOMPOZYCJA WOLLATON HALL

Wollaton jest obiektem zabytkowym klasy I, który zawdzięcza swoje ogromne znaczenie kombinacji kilku kluczowych czynników. Obiekt ten został wzniesiony przez jednego z pierwszych przemysłowców w dziejach Anglii, a jego projekt można przypisać konkretnej wiadomej osobie. Jest to jedna z pierwszych rezydencji wzniesionych odważnie na wysokim pagórku w celu wyeksponowania jej walorów wizualnych, a nie ze względów defensywnych [6]. Plan pałacu nie wpisuje się do kanonu szeroko stosowanych w tym okresie typowych rozwiązań, lecz tworzy indywidualną kategorię [9], [10]. Trójdzielną gradacją porządków architektonicznych została jednolicie użyta na wszystkich fasadach, które także formalnie powiązano z układem urbanistycznym. Wollaton Hall jest bardzo eklektycznym obiektem, który posiada unikatowe rozwiązania kompozycyjne oraz konstrukcyjne, w związku z czym wyróżnia się w grupie innych zespołów pałacowych tego okresu. Bogate nawiązania architektoniczne od-

now held at Royal Institute of British Architects (RIBA) provides a tangible evidence for his attribution for various buildings [5], [9].

After Wollaton Hall was completed in 1588, Robert Smythson then 51 remained in service of the Willoughby's. He was made a bailiff, giving him stability that many builders in those days could not even aspire to. The position enabled him to continue delivering designs until his death in 1614 [5], [9].

COMPOSITION OF WOLLATON HALL

Wollaton Hall is a grade I listed building of exceptional interest due to combination of several key factors. The palace was erected by one of the first industrialists in the history of England and its design can be attributed to one known person. It is one of the first mansions deliberately sited on a prominent hill boldly as a showpiece and not for defence [6]. Its layout falls into an its own category, as it does not consist of the typical arrangements of the period [9], [10]. Full orders had been applied to symmetrical façades, which bear on a formal relationship to the surrounding urban layout. Wollaton Hall is highly eclectic building that adopts unique composition and construction solutions to stands out from other buildings of the era. The profusion of architectonic references refers not only to vernacular architecture but also French, Flemish and Italian [1], [4], [5], [8], [9], [11].

The area around the residence was divided into nine almost equal squares separated by walls as shown on the existing original plan (fig.6). The gatehouse located at the north, led to the main courtyard, surrounded by a colonnade. The main entrance is positioned opposite, accessed by a single flight of steps leading onto a terrace. The French gardens were designed in three squares to the south of the mansion. The remaining areas to the east and west of the hall might have been service courtyards and gardens adjacent to the main court. This was all enclosed by the perimeter wall creating an enormous square with built-in ancillary buildings such as gatehouse, stables, dairy and laundry, brewhouse and bakery [1], [4], [5], [12]. Such solution was one of the first attempts to integrate a residence together with the accompanying outbuildings into one symmetrical scheme. Until recently it was believed that Smythson's design was not executed because of Willoughby's financial difficulties. However, the recent research shows that perhaps a simplified scheme could have been in existence comprising of seven squares and ancillary buildings grouped around the west courtyard [9], [12].

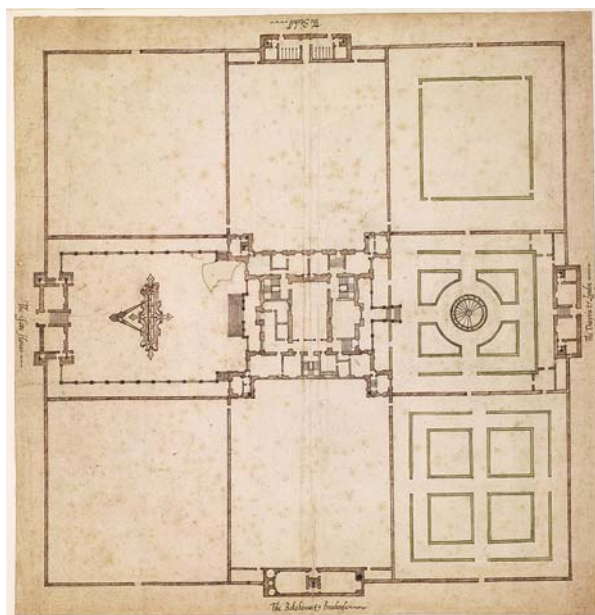
Wollaton Hall was visible from a distance and undoubtedly evoked admiration and amazement, not least by the remarkably dynamic massing of the palace (fig. 7). This effect was achieved by application of deep recessions to elevations, the use of towers and enormous block with bartizan turrets rising in the centre [3], [4], [7], [8], [11]. The advanced solution was the use of

wołują się nie tylko do rodzimej architektury, ale także francuskiej, flamandzkiej oraz włoskiej [1], [4], [5], [8], [9], [11].

Według zachowanego planu teren wokół rezydencji był podzielony na 9 prawie równych pól oddzielonych murem (ryc. 6). Od północy znajdowała się brama wjazdowa (*gatehouse*), za nią główny dziedziniec otoczony kolumnadą. Główne wejście do budynku zostało umieszczone po jego przeciwnej stronie i było dostępne po pokonaniu pojedynczego biegu schodów, które prowadziły na taras. Od południowej strony rezydencji znajdowały się ogrody w stylu francuskim rozmieszczone w trzech polach. W pozostałych wydzielonych strefach od wschodu i zachodu rezydencji znajdowały się najprawdopodobniej dziedzińce pomocnicze i ogrody po obu stronach głównego dziedzińca. Całość okalał zewnętrzny mur na planie ogromnego kwadratu z wbudowanymi budynkami pomocniczymi, takimi jak brama wjazdowa, stajnia, mleczarnia i pralnia oraz browarnia i piekarnia [1], [4], [5], [12]. Takie rozwiązanie urbanistyczne było jedną z pierwszych prób wpisania głównego budynku rezydencji i towarzyszących budynków w jedną symetryczną całość. Dotychczas sądzono, że oryginalna aranżacja w ogóle nie została zrealizowana ze względu na problemy finansowe, z jakimi borykał się Willoughby. Współczesne badania dowodzą jednak, że istniał pewien uproszczony schemat, przypuszczalnie z siedmioma polami i z pomocniczymi budynkami skoncentrowanymi wokół zachodniego dziedzińca [9], [12].

Wollaton Hall był widoczny z dużej odległości i niewątpliwie wywoływał zachwyt i zdumienie, zwłaszcza dzięki niezwykle dynamicznej bryle pałacu (ryc. 7). Efekt ten uzyskano dzięki głębokim uskokom elewacji, użyciu wież i wyrastającego ze środka budynku ogromnego pomieszczenia zwieńczonego bartyzanami [3], [4], [7], [8], [11]. Innowacyjnym rozwiązaniem, nawiązującym do Longleat, ale na znacznie większą skalę, było umieszczenie budynku na wysokim podium, gdzie znajdowała się kuchnia i pomieszczenia pomocnicze. Aranżacja ta wspólnie z szerokim biegiem schodów prowadzącym do wejścia potęgowała wrażenie strzelistości budynku [5]. Korytarz na planie litery „L” prowadził gości z tarasu do trójkondygnacyjnego rdzenia (*great hall*) doświetlonego przez ogromne okna umieszczone wysoko pod sufitem [1], [4], [5], [9], [11]. Para klatek schodowych przylegająca do miejsca tradycyjnie przeznaczonego na podest (*dais*) do spożywania posiłków prowadzi do komnat o wysokim statusie. Symetryczny plan 1 piętra posiadał „podwójny” zestaw pomieszczeń reprezentacyjnych połączonych galerią (*long gallery*) i składał się z sali audiencyjnej, prywatnego pomieszczenia (*withdrawing room*) i sypialni. Jest to niespotykane rozwiązanie, wyprzedzające epokę o co najmniej 25 lat [9], [11]. Nieszablony element kompozycji jest Prospect Room, który unosi się nad całym budynkiem. Brak informacji na temat pełnionej funkcji pozwala jedynie spekulować o jego przeznaczeniu. Mogło ono służyć do napawania się otaczającą panoramą lub

a tall podium that the house stood on to contain entire storey of kitchen and service rooms a layout, such as at Longleat, but on a much greater scale. This arrangement set together with the wide flight of steps up to the entrance enhanced the impression of height [5]. The “L” shaped corridor guided visitors from the terrace to the Great Hall lit up by huge windows located high above underneath the ceiling [1], [4], [5], [9], [11]. A pair of staircases in the position adjacent to a place that traditionally was reserved for dais served high status chambers on the first floor. The symmetrical floor plan had a “double” set of representative rooms connected by the long gallery and each consisting of the presence chamber, the withdrawing chamber, and the bedroom. This is an unprecedented solution that was at least 25 years ahead of its era [9], [11]. The completely unconventional element of the design is the Prospect Room that rises above the entire building. There is no evidence of its function but perhaps it was used to admire surrounding panorama or for observation of astronomic phenomena from its flat roof but these interpretations are speculative [5], [9], [11].

Ryc. 6. Plan Wollaton Hall, autor Robert Smythson (źródło: RIBA Library. The Smythson Collection)

Fig. 6. The existing plan of Wollaton Hall by Robert Smythson (Source: RIBA Library. The Smythson Collection)

Wollaton Hall is a building full of peculiarities that seems to perfectly reflect eccentric character of its owner, Sir Francis Willoughby. He was undoubtedly the most educated of Smythson's patrons whose magnificent library was the unexhausted source of inspiration. These include layouts used at the time in France. Similar examples of plans with a main room placed in the centre of the building can be also found in English architecture exemplified at Michelgrove in Sussex dating back to 1536 and Mount Edgecumbe, built in 1546 in Cornwall. The sumptuous and overindulgence of the facades' decoration is indebted to the influence of the Flemish

Ryc. 7. Widok Wollaton Hall z południowego wschodu (źródło: archiwum autora)

Fig. 7. The view from south-east (source: author's archive)

do obserwacji zjawisk astronomicznych z płaskiego dachu [4], [5], [9], [11].

Wollaton Hall jest obiektem pełnym osobliwości, które w znakomity sposób wydają się odzwierciedlać charakter ekscentrycznego właściciela, jakim był Sir Francis Willoughby. Bez wątpienia był to najbardziej wyedukowany ze wszystkich patronów Smythsona, a jego bogaty księgozbiór stanowił niewyczerpane źródło inspiracji. Do tych można zaliczyć rozwiązania planów stosowanych w tym czasie we Francji. Analogiczne przykłady rzutów z głównym pomieszczeniem w centrum budynku znajdują się również w angielskiej architekturze, a reprezentują je np. Michelgrove wzniesiony 1536 r. w Sussex czy Mount Edgecumbe z 1546 r. zlokalizowany w Kornwalii. Bogate i wystawne elewacje to zasługa wpływów manieryzmu flamandzkiego i publikacji z 1577 r., której autorem był Hans Vredeman de Vries. Włoskie wpływy, a w szczególności praca Sebastiana Serlia, również miały wpływ na detal oraz innowacyjne rozwiązanie techniczne przy budowie stropu Prospect Room. Pierwowzorem dla tego pomieszczenia były zapewne wieże obserwacyjne, jakie można zobaczyć w Melbury House z około 1530 r. w Dorset czy w Warwick Castle wzniesionej w 1540 r. w Warwickshire, lub Oatland Palace ukończonej w 1538 r., zlokalizowanej w Surrey [1], [4], [5], [6], [9], [11] (ryc. 8).

Skala tego „obserwatorium” w przypadku Wollaton Hall jest przytłaczająca i wydaje się nie na miejscu ze względu na odmienny średniowieczny charakter. Taka specyficzna kompozycja rodzi pytania. Czy jest możliwe, że podobnie jak w przypadku wielu innych elżbietańskich rezydencji Wollaton skrywa ukryte znaczenie możliwe do rozszyfrowania jedynie dla prawdziwego erudyty? Powszechnie wiadomo, że głównym zamiarem epoki było prowokowanie zdumienia poprzez oryginalne zestawienie form i symboliki, aby wyrazić błyskotliwy pomysł. Coś, co jest na tyle subtelne, że może zostać odkryte jedynie po wnikliwej kontempla-

mannerism and publication by Hans Vredeman de Vries from 1577. The Italian sources and especially the work of Sebastiano Serlio also had an impact on detailing and use of innovative construction for the Prospect Room that perhaps originated from observation towers such as at Melbury House in Dorset, built in 1530, Warwick Castle in Warwickshire built in 1540 and Oatland Palace in Surrey completed in 1538 [1], [4], [5], [6], [9], [11] (fig. 8).

However, at Wollaton Hall the scale of the ‘observatory’ is overpowering and seems out of place from its completely different treatment. This raises questions. It is possible that, along with some other Elizabethan mansions, Wollaton has a coded message comprehensible only to a scholar. It is well known that the main intention of the era was to provoke astonishment

Ryc. 8. Wnętrze Prospect Room (źródło: archiwum autora)

Fig. 8. The interior of the Prospect Room (source: author's archive)

using a fusion of curious forms and symbolism to express an ingenious idea. Something concealed at first can be only discovered after a careful consideration, bringing a personal satisfaction to an observer when revealed. Is Wollaton Hall an attempt to recreate the Temple of Jerusalem [4], [9]? The composition of the palace combines the features described by Joseph Flavius and the graphic reconstruction from the Antoine Koberger's Bible from 1418 as these were most comprehensive and elaborate sources at the time. The temple was erected on a hill so was visible from great distance just like Wollaton Hall. The entrance gate and a pair of single flight of steps led to the main entrance again this an obvious parallel. Smythson must have had been inspired by the layout as shown by Koberger. The two-storey high sanctuary was surrounded by lower buildings and the room above was accessible through a narrow spiral stairwell such as Wollaton Hall. The use of traceried windows to light up the central core of the building again mirrors the depiction from Koberger's Bible (fig. 9). It is of note there are also differences such as the height of the two rooms forming the core, as according to Joseph Flavius these were equal. Further discrepancies among the existing are, the lack of relationship of the entire scheme to world orientation and the absence of the inner sanctuary. The objective was not to carefully copy available sources but to treat with a creativeness that was typical for Elizabethans. Is

cji, przynosząc osobistą satysfakcję obserwatorowi [5]. Czy Wollaton Hall nie jest próbą odtworzenia Świątyni Jerozolimskiej [4], [9]? Według rozpowszechnionych w tym okresie źródeł kompozycja pałacu łączy w sobie cechy opisu nakreślonego przez Józefa Flawiusza oraz graficznej rekonstrukcji z Biblii autorstwa Antona Kobergera z 1418 r. Świątynia, podobnie jak Wollaton Hall, została wzniesiona na wzgórzu, była więc dla przybyszów widoczna z oddali. Do wejścia prowadziła brama wjazdowa i para pojedynczych biegów schodów, co jest wyraźną analogią. Smythson zapewne musiał się zainspirować planem Kobergera. Dwukondygnacyjny trzon sanktuarium był otoczony niższymi zabudowaniami, a pomieszczenie na kondygnacji powyżej było jedynie dostępne przez wąskie okrągłe schody, tak jak w Wollaton Hall. Użycie maswerkowych okien do oświetlenia centralnych pomieszczeń budynku ponownie odzwierciedla opis z Biblii (ryc. 9). Trzeba jednak również odnotować istniejące różnice, choćby wysokość umieszczonych nad sobą pomieszczeń, ponieważ Józef Flawiusz mówił, że były tej samej wysokości. Kolejne rozbieżności wśród istniejących analogii to brak pokrewieństwa orientacji budynków według stron świata i nieobecność wewnętrznego sanktuarium [9]. W istocie nie chodziło tutaj jednak o naśladowczą imitację istniejących w obiegu źródeł, ale o twórczą pomysłowość, z jaką przedstawiciele epoki elżbietańskiej się do nich odnosili [5]. Czyż nie jest genialna sama myśl, aby zbudować nową siedzibę rodu na obraz i podobieństwo Domu Bożego? Idea, która w tamtych czasach spotkałaby się z podziwem i uznaniem [9].

PODSUMOWANIE

Wollaton Hall jest bez wątpienia niezwykle ciekawym miejscem i symbolem epoki elżbietańskiej. Jest to jeden z najbardziej rozpoznawalnych budynków w kraju, o dużej popularności, stanowiący ukoronowanie dzieła swojego twórcy. Sukces Wollaton Hall tkwi w obfitości odwołań do popularnych trendów architektonicznych pod koniec XVI w. Szeroko rozpowszechnione publikacje takich autorów, jak Jacques Androuet de Cerceau, Sebastiano Serlio, Hans Vredeman de Vries, stały się gotowymi szablonami ułatwiającymi projektowanie pałaców i rozpowszechnianie nowego stylu. Nieznajomość zasad renesansu w połączeniu z silnymi tradycjami gotyku wśród lokalnych rzemieślników doprowadziła do powstania wyjątkowej architektonicznej fuzji obecnie nazywanej angielskim renesansem. Jednym z nielicznych, którzy posiadali doświadczenie i umiejętność zręcznego posługiwania się detalem, był Robert Smythson. Innowacyjny projekt planu rezydencji obejmował cały układ urbanistyczny z Wollaton Hall umieszczonym w jego centrum. Bogate elewacje odzwierciedlają modny manieryzm flamandzki, ale w obiekcie obecne są również wpływy francuskie, włoskie oraz krajowe. Te zostały zmyślnie połączone przez Smythsona, który został uznany za pierwszego architekta w dziejach Anglii.

Ryc. 9. Centralna część Wollaton Hall. Trójkondygnacyjny *great hall* (źródło: archiwum autora)

Fig. 9. *The three-storey chamber in the centre of Wollaton Hall* (source: author's archives)

it not an ingenious thought to build a new family seat in the image of the House of God an idea that would have been appreciated by the Elizabethans [9].

CONCLUSION

Wollaton Hall is undoubtedly an extraordinary place and a symbol of the Elizabethan era. It is one of the most recognisable buildings in the country of great popularity, celebrating the artificer who created it. The success of Wollaton Hall lies in the profusion of references of the fashionable architectural trends at the end of 16th century. The widespread publications of Jacques Androuet de Cerceau, Sebastiano Serlio and Hans Vredeman de Vries have become the sources of readymade templates allowing to facilitate design of palaces and spreading of the new style. The unacquaintance of the principles of renaissance combined with strong gothic traditions of vernacular artificers led to a formation of an exceptional architectural fusion now widely referred to as the English Renaissance. One of the very few who had the skill to use these was Robert Smythson. The innovative design of the layout incorporated the entire urban scheme with Wollaton Hall placed in the centre. Sumptuous facades reflect the fashionable Flemish mannerism, but the building also has strong references to French, Italian and vernacular influences. These were skilfully combined by Robert Smythson who became the first man in England to be titled an architect.

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES

- [1] Morris M., Wallace A. A Conservation Plan for Wollaton Hall and Park. Nottingham City Council, 2001.
- [2] Howard M. The Building of Elizabethan and Jacobean England. Yale University Press, London, 2007.
- [3] Jenkins S. England's Thousand Best Houses. Penguin Group, London, 2003.
- [4] Durant D.N. The Smythson Circle. The Story of Six Great English Houses. Peter Owen, London, 2011.
- [5] Girouard M. Robert Smythson and The Elizabethan Country House. Yale University Press, New Haven & London, 1983.
- [6] Airs M. The Tudor & Jacobean Country House. A Building History. Sutton Publishing, 1995.
- [7] Summerson J. Architecture in Britain 1530–1830. Butler and Tanner, Frome, 1977.
- [8] Watkin D. English Architecture. Thames and Hudson, London, 1979.
- [9] Girouard M. Elizabethan Architecture. Its Rise and Fall, 1540–1640. Yale University Press, New Haven & London, 2009.
- [10] Gotch J.A. Early Renaissance Architecture in England. A Historical and Descriptive Account of Tudor, Elizabethan and Jacobean Periods, 1500–1625. Batsford Ltd., London, 1914.
- [11] Gomme A., Maguire A. Design and Plan in the Country House. From Castle Donjons to Palladian Boxes. Yale University Press, New Haven and London, 2008.
- [12] Henderson P. The Tudor House and Garden. Yale University Press, New Haven and London, 2005.

Streszczenie

Położony na wyróżniającym się wzgórzu Wollaton Hall majestatycznie dominuje nad podmiejską dzielnicą miasta Nottingham. Charakterystyczna sylwetka, ozdobiona wieżami, ścianami szczytowymi z fialami jest ukoronowana średniowieczną bryłą, wyraźnie odcina się na tle krajobrazu i zapada w pamięć. Nie dziwi więc, że Wollaton Hall jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych i niezwykłych budynków ery elżbietańskiej w Anglii.

Budowę rezydencji rozpoczęto w 1580 r., a jej inicjatorem był lokalny magnat węglowy, Sir Francis Willoughby. Jego bogactwo, wysoka pozycja społeczna i pragnienie ugoszczenia monarchy stały się głównymi motywami podjęcia budowy. W celu zagwarantowania powodzenia tego przedsięwzięcia Sir Francis sprowadził najlepszych i najbardziej doświadczonych fachowców budowlanych z odległych części kraju. Wśród nich znajdował się Robert Smythson, który wcześniej pracował przy wznoszeniu tak znaczących rezydencji, jak Longleat House czy Wardour Castle w hrabstwie Wiltshire. W przypadku Wollaton Hall Robert Smythson odegrał jednak znacznie poważniejszą rolę i był odpowiedzialny nie tylko za koordynację poszczególnych dyscyplin budowlanych, ale również za projekt pałacu. W rzeczy samej to zreczność, z jaką Smythson połączył popularne trendy manieryzmu flamandzkiego z wpływami architektury francuskiej, włoskiej i rodzimymi tradycjami budowlanymi, pozwoliła stworzyć arcydzieło, które zapewniło mu uznanie go za pierwszego architekta w historii Anglii.

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie jednego z najbardziej znaczących obiektów historycznych w Anglii jako symbolu architektury elżbietańskiej, a także przedstawienie sylwetki jego twórcy.

Abstract

Sited on a prominent knoll, Wollaton Hall majestically dominates the suburban area of Nottingham city. The distinctive skyline of the mansion adorned with towers, gables topped with finials is crowned with a mediaeval block that makes it stand out and sink into one's mind. It is therefore not surprising that Wollaton Hall is one of the most recognisable and remarkable Elizabethan buildings in England.

The construction of the residence began in 1580 by Sir Francis Willoughby, a local coal magnate. The motives for undertaking such building task were to demonstrate his wealth, social status and to entertain the queen. Willoughby invited the best and most experienced craftsmen from across the country to ensure its success. Among them was Robert Smythson, who previously worked on the construction of such great houses like Longleat House and Wardour Castle in Wiltshire. In case of Wollaton Hall, Robert Smythson played much more significant role and was responsible not only for the coordination of individual disciplines but also for the design. Indeed, it was Smythson's ingenuity that successfully combined fashionable Flemish mannerism with French, Italian and vernacular influences to create a masterpiece and bring acknowledgement to him as the first architect in English history.

The purpose of this article is to present one of the most important historic buildings in England, a symbol of Elizabethan architecture and to introduce a profile of its creator.